

ANTIČNA KNJIŽEVNOST (1000 P. N. Š. - 5. STOL. N. Š.)

Antična književnost obsega grško in rimsko književnost.

Grška književnost je najstarejša in najizvirnejša evropska književnost. Grki so ustvarili vse tri književne zvrsti (epiko, liriko, dramatiko) in mnogo književnih vrst. Te so od njih najprej prevzeli Rimljani, pozneje pa tudi drugi evropski narodi. V delih evropskih književnikov različnih obdobj pogosto najdemo motive iz grških literarnih del oziroma iz grške mitologije, tako na primer tudi pri Francetu Prešernu.

Delimo jo na tri obdobja:

– Arhaično ali predklasično (8. -5. stol. pr. n. št.): v tem obdobju se razvijeta predvsem lirika in epika. Najpomembnejši predstavnik je Homer, avtor epov Iliada in Odiseja.

– Atiško ali klasično obdobje (5. in 4. stol. pr. n. št.): v tem obdobju se razvije predvsem dramatika. Najpomembnejši pisci tragedij so Ajshil, Evripid in Sofoklej. Manj pomembna je komedija. Najpomembnejši avtor je Aristofan.

– Helenistično obdobje (4. stol. pr. n. št. - 5. in 6. stol. n. št.)

EP

- Ep je ena najboljsežnejših literarnih vrsti, za katero je značilno:
 - Verzna forma(heksometer)
 - Delitev na speve
 - Epični stil (ponavljanje, prispodobe iz narave, podrobni opisi...)
 - Stalni pridevki
 - Homerske prispodobe oz. primere
 - Iz epa se razvije roman
 - Najpomembnejša epa: Iliada in Odiseja - HOMER.
 - Epi opisujejo javna dogajanja in tematizirajo junaške boje.

Ep (grš. epos = beseda, pripoved) je pesnitev (delo v verzih) velikega obsega, pri Grkih in Rimljanih spesnena v heksametrih. Različni tipi epa zajemajo snov iz mitologije, verstva, zgodovine, junaki so postavljeni v pomembno mitično ali zgodovinsko dogajanje, njihova usoda je povezana z usodo skupnosti, držav, zasebnost igra podrejeno vlogo.

Epi se odlikujejo po tako imenovani epski širini:

- pripovedovanje v njih je raztegnjeno in zelo nazorno
- pogoste so figure v obliki ponavljanja, homerske primere
- obširno so opisani dogodki, kraji, običaji, zunanost nastopajočih junakov, njihova oblačila in orodja
- duševnega razvoja svojih junakov ep ne kaže, vsi imajo že dograjen značaj.

Homerjev epski stil, homerska primera je način, s katerim pesnik ponazarja intenzivnost, napetost dogajanja. V Iliadi prevladujejo prisprodebe iz narave, opisi bojev.

Grška epika

Začetki grške epike segajo še v pradobo grške kulture. Najprej so nastajale epske pesmi z mitološko – junaško vsebino. Peli in razširjali so jih pevci, imenovani aoidi in rapsodi. Iz manjših epskih oblik se je nato razvil EP kot najobsežnejša epska zvrst starega veka.

Glavna grška epa sta ILIADA in ODISEJA, ki ju pripisujejo HOMERJU. O njem ni točnejših podatkov. Menda je bil reven, slep pevec, ki je združil prejšnja izročila v novo oblikovano celoto. O avtorstvu obeh epov se je potem razvilo t. i. homersko vprašanje: na podlagi razlik med obema epoma so sklepali, da ju ni ustvaril isti pesnik. Kasneje se je pojavila še teza, da epa nista enoviti celoti, ampak sestavljena iz več krajših ljudskih junaških pesmi, ki so jih kasneje združili v celoto. Menili so, da je Homer napisal samo jedro obeh epov, drugi pesniki pa so ju širili in dopolnjevali. To vprašanje še danes ni razjasnjeno.

Pri DRAMATIKI se razvijeta KOMEDIJA in TRAGEDIJA

Slednja ima za Grke večji pomen. Ključno vlogo ima ZBOR.

1. Zbor ima osrednjo vlogo; najstarejša tragedija imela enega samega igralca, je bil zbor glavni nosilec dogajanja. Igralec, ki mu je odgovarjal pa je imel manjšo vlogo. Enega igralca iz zbora izloči Tespis in nastane dialog.
2. Ajshil je nato uvedel še enega igralca, da je bilo dogajanje bolj razgibano.
3. Sofoklej izloči tretjega igralca. Vloga zbora se še zmanjša.

ILIADA:

Mit o trojanski vojni

Odiseja in Iliada sta junaška epa, povezana z mitom o trojanski vojni. Mit pripoveduje, da so bili na svatbo tesalskega kralja Peleja in nimfe Tetide povabljeni vsi bogovi razen boginje prepira, Eride. Ker je bila užaljena, se je sklenila maščevati. Med svate je vrgla jabolko spora. Nanj je napisala, da je namenjeno najlepši. Za ta laskavi naziv so se takoj začele potegovati lepe boginje: Hera, Atena in Afrodita. Ker se same niso mogle odločiti, katera je najlepša, so za pomoč prosile trojanskega kraljeviča Parisa. Le ta je bil jabolko spora. Ta se je odločil za Afrodito, ki mu je obljubila najlepšo žensko na svetu, za katero je takrat veljala lepa Helena, žena ahajskega kralja Menelaja. Ko je Paris obiskal tega kralja in zagledal njegovo ženo, se je zaljubil vanjo. Afrodita je izpolnila obljubo in Paris je lepo Heleno v zahvalo za gostoljubje ugrabil, se naskrivaj poročil z njo in jo odpeljal v Trojo. Užaljeni kralj je zbral silno vojsko in se odpravil po svojo ženo. Pričela se desetletna vojna. V dogajanje so ves čas posegali bogovi: Hera in Atena na strani Grkov, Afrodita pa na strani Trojancev. Agamemnon krši junaški kodeks, saj si prilasti Briseido, ki jo je Ahil dobil za svoje zasluge. Umakne se iz boja in popolnoma prekine svojo vojaštvo. Nato pa trojanski junak Hektor ubije Ahilovega prijatelja in šele takrat se Ahil odloči, da se bo vrnil v boj in maščeval smrt prijatelja. V zadnjem letu vojne so Ahajci (Grki) premagali Trojance z zvijačo. Naredili so lesenega konja in ga podarili Trojancem v navidezno spravo. Vendar so se vanj skrili najmočnejši grški junaki, ki so ponoči prilezli ven in premagali Trojance. O zadnjih

dnevi vojne govori Iliada, o vračanju grških vojakov domov pa ep Odiseja. Najpomembnejši ahajski junaki so bili: Odisej, Ahil, Agamemnon, Patroklos; trojanski pa: Hektor, Paris, Priam, Enej.

AHILOVA PETA – izraz prihaja od grškega junaka Ahila, ki je veljal za nepremagljivega.

TROJANSKI KONJ – sredstvo za udor.

ODISEJA

Od trojanske vojne je minilo deset let

Vsi grški junaki so se že vrnili domov, le Odiseja zadržuje nimfa Kalipso na svojem samotnem otoku.

Doma, na otoku ITAKA ga čakata žena Penelopa in sin Telemah.

Penelopo vedno bolj nadlegujejo snubci, prepričani, da se Odisej ne bo vrnil

Atena doseže, da Kalipso zavoljo bogov izpusti Odiseja, ki se s splavom odpravi na pot in doživi brodolom.

PO dveh dneh z zadnjimi močmi priplava na otok Fajakov. Najde ga kraljična Navzika. Odiseja gostoljubno sprejmejo in on jim pripoveduje kaj vse je doživel, odkar je zapustil Trojo.

Fajaki ga z zanimanjem poslušajo, ga obdarijo in z ladjo pripeljejo na ITAKO.

Tam v spopadu ubije vse snubce.

Atena prepreči nadaljne pokoje.

Po desetih letih ne prepoznajo Odiseja. Penelopa ga vpraša, kam bi prestavil posteljo (nikamor, ker je imela korenine), izstreliti dvanajst puščic, lok zelo težak.

ANTIČNO (= GRŠKO) GLEDALIŠČE

Grki in Rimljani so postavili temelje evropskemu gledališču. Grško gledališče se je razvilo iz obredov v čast bogu Dionizu (bog veselja, plodnosti). Grška beseda tragedija je najprej pomenila speve »kozlov«, to se pravi v kozle (tragos) preoblečenih častilcev boga Dioniza. Pri teh verskih obredih so govorili, peli in plesali. Z ulic so se kasneje preselili na poseben

prostor - amfiteater, gledališče na prostem. To gledališče je bilo polkrožne oblike.

Deli zgradbe so bili:

THEATRON = stopnišče v polkrogu, razdeljeno na več sektorjev. Tam so bili gledalci. Častni sedeži so bili spredaj.

ORKESTRA = sredi orkestre je bil Dionizov oltar za začetno daritev.

PARADOS = dva obokana vhoda na levi in desni strani stopnišča. Tam je prihajalo občinstvo naprej v orkestro, od tod pa po stopnicah do svojih sedežev.

PROSKENION = oder → tu so nastopali solisti.

SKENE = scena → prostor na odru, ki je predstavljal pročelje grške palače ali svetišča. Scena je bila ves čas ista, za njo pa je bila garderoba. Sceno je uvedel Sofokles.

LIRIKA:

Je osebno-izpovedno pesništvo. Najpomembnejša pesnica je bila Sapfo, ki je živel na otoku Lesbos. Tam je imela visoko šolo za premožna dekleta.

Pisala je ljubezenske pesmi in prav SVATOVSKO PESEM naj bi posvetila njeni učenki, ki se je očitno poročila. Nato se je zaljubila v lepega športnika Faona. Slednji je namreč dobil lepoto v dar od boginje Afrodite. Nobena ženska se ni mogla upreti njegovim čarom in tako je tudi Sapfo postala njegova žrtev. Ko jo je zapustil se je vrgla iz levkadijske pečine v valove Jonskega morja.

SVATOVSKA PESEM:

Lirski subjekt je pesnica Sapfo, ki se je zaljubila v svojo učenko Agalis. Slednja zapušča šolanje, ker se bo poročila. V pesmi spregovori o globoki zaljubljenosti in v ugotovitvi, da kljub veliki ljubezni mora živeti naprej.